Відгук
офіційного опонента
доктора педагогічних наук, професора
Фізеші Октавії Йосипівни
про дисертацію Снітовської Ольги Йосипівни
«Розвиток зарубіжної вищої освіти в українській історіографії
90-х рр. XX – першої чверті XXI століть»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи
та її зв'язок із відповідними планами галузей науки

Тенденції глобалізації та європеїзації, які з часу проголошення незалежності України відстежуються в нашій країні в усіх сферах життєдіяльності, в тому числі й в освітній, викликають вагомий інтерес до вивчення, узагальнення та систематизації зарубіжного досвіду в політиці, економіці, суспільстві, медицині, освіті, науці тощо. Сучасний вітчизняний компаративний дискурс представлений великою кількістю найрізноманітніших наукових праць – монографіями, дисертаціями, науковими статтями, матеріалами наукових конференцій, навчальними посібниками, довідниковими виданнями тощо, в яких досліджуються різні аспекти функціонування системи освіти в європейських та інших країнах, окремих її рівнів, особливостей організації та змісту підготовки фахівців тощо. Великий масив наукових праць присвячено власне проблемі розвитку зарубіжної вищої освіти, поява яких особливо актуалізувалася з кінця 90-х років і триває по сьогоднішній день. Такий інтерес вітчизняних науковців-компаративістів у цьому напрямі, на наше переконання, зумовлений: по-перше, відкриттям, після виходу з тоталітарного радянського режиму, «дверей» у світ демократії та культу освіти й науки, усвідомлення того, що науку не можна закрити чи обмежити кордонами; по-друге прийняття та ратифікація низки міжнародних документів і конвенцій та їх поступова імплементація у вітчизняні освітні процеси, що потребує дослідження їх функціонування в зарубіжних освітніх практиках; по-третє, потребою у виокремленні актуальних світових та європейських освітніх практик з метою їх адаптації та впровадження в систему вітчизняної вищої освіти.

Тому, на наше переконання, актуальність теми дисертації Снітовської О.Й. «Розвиток зарубіжної вищої освіти в українській історіографії 90-х рр. XX – першої чверті XXI століть» не викликає жодних сумнівів, адже вирішення проблеми дослідження уможливлює розв'язання

низки окреслених дисертанткою суперечностей, зумовленими: нагромадженим українською історіографією значним масивом різновидових міждисциплінарних досліджень про розвиток вищої освіти в зарубіжжі та низьким рівнем їх цілісного структурно-змістового осмислення; представленим українською компаративістикою масивом знань про зарубіжний досвід розвитку вищої освіти та його слабким використанням у реформуванні вітчизняної системи вищої освіти; високим рівнем розробки науково-методологічних засад української компаративістики і міждисциплінарної історіографії та недостатньо ефективним застосуванням цього доробку в процесі аналізу досліджень про розвиток вищої освіти в зарубіжжі; зосередженням уваги українських науковців на вивченні певних компонентів і напрямів розвитку зарубіжних систем вищої освіти та широким колом проблем щодо їх функціонування, що не стали предметом спеціального грунтовного вивчення

Наведене в роботі обґрунтування актуальності теми дослідження засвідчує високий рівень розуміння О.Й. Снітовською загальнопедагогічної, порівняльно-педагогічної та історіографічної потреби в системному аналізі нагромаджених українською наукою досліджень з проблеми функціонування зарубіжної системи вищої освіти.

Дисертація узгоджується з планом науково-дослідницької роботи кафедри латинської та іноземних мов Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького як складова комплексної наукової проблеми «Нативістично-емпіричні підходи до викладання іноземних мов у медичних вузах за умов змішаних форм навчання» (номер державної реєстрації 0116U004509), де одним із її пріоритетів є системне вивчення досвіду розвитку вищої освіти та медичної освіти в розвинутих країнах світу. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 14 від 22 грудня 2025 року).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами кваліфіковано здійсненого дослідження і в цілому не підлягають сумніву.

З метою розв'язання визначених у роботі завдань авторкою сформульовано концепцію дослідження, що полягає в цілісній реконструкції історіографії української міжгалузевої компаративістики про розвиток вищої

освіти в зарубіжжі та реалізується на методологічному, структурно-тематичному, дискурсно-плюралістичному й практичному рівнях.

Реалізації концепції дослідження сприяло застосування дисертанткою комплексу методів наукового дослідження, який складають загальнонаукові та міждисциплінарні методи (пошуково-евристичний і бібліографічний, історико-генетичний, періодизації, ретроспекції та історичної актуалізації, структуризації, історико-порівняльний, компаративістський, типології та класифікації, контент-аналізу і дискурс-аналізу, біографічний, актуалізації та прогнозування); методи аналізу наукових джерел (ідеографічний, історіографічний, головного масиву та монографічного й вибіркового аналізу, метааналізу, наукометричного й кластерного аналізу); статистичні та соціологічні методи.

Високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується також вагомою джерельною базою дослідження, яку становить близько 1340 систематизованих і безпосередньо залучених до історіографічного аналізу різновидових наукових джерел, серед яких: близько 25 узагальнювальних праць про розвиток освіти та педагогіки в Україні та за кордоном; близько 95 колективних та індивідуальних монографій; понад 270 дисертацій з різних галузей наукових знань та близько 710 наукових статей, 15 науково-аналітичних записок, матеріалів, 50 матеріалів наукових конференцій, 75 навчальних посібників, 65 довідникових видань та 15 наукових рецензій.

Основні теоретичні положення та результати дисертації апробовано на 20 наукових і науково-практичних конференціях різних рівнів (міжнародних за кордоном, міжнародних в Україні, всеукраїнських з міжнародною участю).

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації

Насамперед зауважимо, що в представленій роботі здобувачкою чітко й вмотивовано визначено дослідницький апарат, наукознавчі складники якого (мета, завдання, об'єкт, предмет) коректно сформульовані, що уможливило досягнення дисертанткою істотних наукових результатів, до яких відносимо:

- у першому розділі – «Науково-теоретичні засади дослідження» – це розроблення авторкою дисертації методологічної програми вивчення історіографії зарубіжної вищої освіти, яка складається з складається з п'яти компонентів: багатогалузевість, категорійно-поняттєвий апарат, наукові принципи й методологічні підходи, операційний інструментарій, науковий плюралізм. Логічним, на наш погляд, є той факт, що в першому розділі дисертації авторкою проаналізовано дві ключові особливості методології дослідження: міждисциплінарність, яка окреслює його підготовку на перетині

різних галузей педагогічної науки (педагогічна компаративістика та історіографія; історія педагогіки, загальна педагогіка, педагогіка вищої школи, соціальна та спеціальна педагогіка тощо) і поліструктурність, яка виявляється у введенні в предметне поле дослідження праць з різних галузей знань – філософії та філософії освіти, державного управління та адміністрування, економіки, інформатики, медицини, психології, філології, соціології, історії тощо. Маємо наголосити на актуальності поділу джерел дослідження за двома основними підгрупами (умовні першоджерела та історіографічні першоджерела) та досить докладний їх опис та вдала систематизація, що здійснена дослідницею кількісно за змістовно-видовим критерієм. Здобувачкою за цілковито вмотивованою, на наш погляд, логікою розроблено періодизацію досліджуваного історіографічного процесу з урахуванням суспільно-політичних, національно-культурних та освітньо-наукових чинників, що складається з трьох етапів: початкового, пострадянського (1991-2000/2001 рр.) – період, коли науковці ще апелювали до радянського доробку й актуальність своїх студій зумовлювали потребою вивчення досвіду зарубіжних країн; проєвропейського (2002-2009/2010 рр.) – період, коли в контексті Болонського процесу увага змістилася на аналіз освітньої політики та досвіду розвитку вищої освіти в країнах ЄС; глобалістського (2011/2012-2025 рр.) – період, позначений концептуальною переорієнтацією студій на вивчення національних освітніх систем у контексті глобалізаційних викликів та інтернаціоналізації ринку праці. Таким чином, можемо констатувати, що в першому розділі міститься багатовекторний аналіз історіографії проблеми;

- у другому розділі – «Проблеми інтеграції вищої освіти у світі в рецепції української науки» – дисертанткою досліджено на основі аналізу близько 25 монографій, дисертацій, навчальних посібників і 30 репрезентативних наукових статей з різних галузей знань процесу розвитку вищої та університетської освіти в зарубіжжі як феноменів історіографії вітчизняної компаративістики в розрізі п'яти історіографічних блоків: 1) вища та університетська освіта в зарубіжжі як світова та регіональні системи освіти; 2) триєдиний контекст компонентів «Болонський процес / ЄПВО – зарубіжні країни – Україна»; вища та університетська освіта – 3) у регіонах, здебільшого європейському; 4) в окремих країнах; 5) аспектно в ракурсі основного предмета дослідження. Як нам видається, значний науковий інтерес становить ще й такий аспект дослідження, як визначення сутності інтернаціоналізації вищої освіти як об'єкта наукового дослідження, структурований аналіз якої проведено дисертанткою за трьома блоками: науково-теоретичним (еволюція підходів до осмислення сутності, генези та категорійного апарату), змістовно-тематичним (напрями, пріоритети та міждисциплінарні вектори вивчення

інтернаціоналізації вищої освіти), порівняльно-аналітичним (зіставлення підходів до розуміння інтернаціоналізації вищої освіти та глобалізації й інших суміжних процесів розвитку вищої освіти). Погоджуємося з висновком авторки, що українська наукова рецепція розвитку вищої / університетської освіти в світі характеризується багатовимірністю підходів, що еволюціонували від запозичення зарубіжних концептів до їх критичного осмислення та творчої адаптації;

-у третьому розділі – «Метааналіз досліджень про розвиток вищої професійної освіти в зарубіжних країнах» – представлено результати метааналітичного дослідження доробку українських компаративістів про розвиток зарубіжної вищої професійної освіти, зокрема педагогічної та медичної. Відмітимо вияв належної наукової ерудиції та виваженості здобувачки в розробленні програми метааналізу, що передбачає визначення критеріїв добору наукових праць, формування генеральної, вибіркової, репрезентативної сукупностей; застосування комплексу доповнювальних методів аналізу (історіографічний, контент-аналіз, герменевтичний, феноменологічний) тощо. Зауважимо, що розроблена програма метааналізу має важливе теоретичне та практичне значення, адже може застосовуватися для дослідження історіографії з різних наукових галузей;

-у четвертому розділі – «Розвиток теорії та практики навчання і виховання у вищій школі зарубіжжя в історіографії української педагогічної науки» – ґрунтовно, на наш погляд, схарактеризовано доробок вітчизняної компаративістики з актуальних проблем теорії та практики професійної підготовки в зарубіжних закладах вищої освіти за такими напрямами: дидактичний компонент, компетентнісна парадигма, дистанційна освіта та цифровізація вищої школи зарубіжжя, організація науково-дослідницької діяльності у закладах вищої освіти зарубіжжя, досвід роботи з обдарованою студентською молоддю, формування та виховання особистості здобувача вищої освіти в зарубіжних країнах тощо. Переконані, що варте всілякої підтримки намагання О.Й. Снітовської розширити історико-педагогічне знання щодо висвітлення різних аспектів проблеми формування та виховання особистості здобувача вищої освіти в зарубіжних країнах в історіографії української педагогічної компаративістики;

-у п'ятому розділі – «Актуальні проблеми розвитку вищої освіти в зарубіжжі в українському міждисциплінарному дискурсі» – проведено історіографічний аналіз проблем державної політики, управління, реформування зарубіжних систем вищої освіти та забезпечення її якості, а також презентовано авторське бачення використання результатів дослідження, зокрема в контексті адаптації зарубіжного досвіду в систему

вищої освіти України, визначенні позитивних тенденцій та прогалин у розвитку історіографії порушеної проблеми, розробленні елективного курсу «Вища освіта зарубіжжя в сучасній українській історіографії», що відображає логіку проведеного дослідження та спрямований на формування в здобувачів вищої освіти цілісного уявлення про розвиток зарубіжних освітніх систем, методологію компаративістики та сучасні тенденції розвитку вищої освіти.

Значення для науки і практики здобутих авторкою результатів, рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Дисертація Ольги Йосипівни Снітовської містить нові наукові положення. Зокрема, авторкою роботи вперше у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний структурований аналіз основних етапів, напрямів, тенденцій розвитку української історіографії зарубіжної вищої освіти 90-х рр. XX – першої чверті XXI ст.; обґрунтовано позицію щодо виокремлення історіографії педагогічної компаративістики як окремої субдисципліни історико-педагогічної науки, що вивчає нагромадження наукових знань про розвиток освітніх систем і педагогічної науки в зарубіжжі; розроблено періодизацію означеного історіографічного процесу.

Дисертанткою представлено класифікацію наукових джерел про розвиток вищої освіти в зарубіжжі та здійснено синтезований аналіз рецепції української науки щодо імперативів глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти; досліджено вітчизняну педагогічну історіографію про розвиток теорії та практики навчання і виховання у вищій школі зарубіжжя; проаналізовано міждисциплінарний дискурс з проблем державної політики, управління, реформування та забезпечення якості вищої освіти в зарубіжжі.

У роботі презентовано розроблену та апробовану спеціальну програму метааналізу досліджень українських компаративістів про розвиток різних напрямів вищої професійної освіти в зарубіжних країнах та визначено шляхи використання доробку вітчизняної історіографії про розвиток вищої освіти в зарубіжжі для реформування національної системи освіти.

Подальшого розвитку набуло положення та висновки щодо поділу джерел педагогічної науки на першоджерела як матеріалів, що не є результатом науково-аналітичного дослідження, та історіографічні джерела у вигляді різновидових наукових праць; обґрунтування візії компаративістики як окремої міждисциплінарної галузі знань; систематизації бібліографії про розвиток вищої освіти в зарубіжжі тощо.

Беззаперечним є практичне значення дослідження, що полягає в представленні репрезентативних наукових джерел, теоретичних положень і висновків, які формують цілісне уявлення щодо етапів, характеру, тенденцій,

напрямів та інших аспектів розвитку української педагогічної та галузевої історіографії про становлення та функціонування системи вищої освіти в зарубіжжі.

Авторкою роботи за матеріалами дисертації підготовлено елективний курс «Вища освіта зарубіжжя в сучасній українській історіографії», який пройшов широку апробацію в процесі професійної підготовки здобувачів освіти педагогічних спеціальностей Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (Довідка № 2238 від 31.12.2025 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Довідка №1837 від 31.12.2025 р.), Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (№ 2026-01-26/06-01/220 від 03.02.2026 р.), КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (Довідка № 01–12/57 від 19.01.2026 р.), НУ «Львівська політехніка» (Довідка № 67–01–55 від 14.01.2026 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (Довідка № 01–12/02 від 12.01.2026 р.).

Матеріали дослідження можуть використовуватися в розробці науково-методичного забезпечення процесу професійної підготовки фахівців з різних галузей знань (освітян, управлінців, економістів, правників тощо), в системі післядипломної освіти та підвищення кваліфікації кадрів. Окрім того, одержані дисертанткою результати можуть бути використані для розробки державних і регіональних концепцій, програм реформування національної системи вищої освіти України та її інтеграції в світовий та європейський освітній простір у післявоєнний період. На наш погляд, викладені в роботі О.Й. Снітовської методологічні, теоретичні положення та фактографічний матеріал окреслюють перспективні напрями для майбутніх досліджень з педагогічної та різногалузевої компаративістики, зокрема в контексті малодосліджених чи недосліджених тем, напрямів, хронологічних етапів, географічних меж тощо.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності загалом

Логічною є структура дисертації, що складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (1428 найменувань,з яких 56 іноземними мовами) та додатків (на 39 сторінках). Структура та внутрішні зв'язки між розділами та підрозділами дисертації науково доцільні й концептуально витримані. В п'яти розділах дисертаційної роботи вивчено широке коло питань, що мають теоретичну та практичну цінність для сучасної педагогічної науки та освіти в цілому. Назви розділів, як і назви параграфів, відповідають поставленим завданням. На наш погляд, структура дисертаційної

роботи досить переконливо віддзеркалює логіку дослідницького задуму та відтворює основні результати історико-педагогічного дослідження.

Вважаємо, що мету дослідження досягнуто, висновки відповідають поставленим завданням. Результати засвідчують дослідницьку компетентність, наукову ерудицію та професійно-педагогічний потенціал О.Й. Снітовської, її здатність до самостійного оригінального наукового пошуку, планування, проєктування, прогнозування, а, головне, отримання важливих результатів власної дослідницької діяльності та визначення перспективних напрямів дослідження.

Повнота викладених наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях

Основний зміст дисертаційної роботи відображено в 43 наукових працях (33 – одноосібні), з яких 23 статті опубліковані в наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України, 6 статей у виданнях, що індексуються міжнародними наукометричними базами Scopus та Web of Science, окремий розділ у колективній закордонній монографії. Наукові результати докторської дисертації також додатково відображено в 13 працях (тези у матеріалах науково-практичних конференцій та в інших виданнях). Усі публікації дисертантки відображають результати наукового дослідження в межах окресленої проблеми та відповідають основним результатам, узагальненням і висновкам, репрезентованим у поданій до захисту дисертації.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації

Дисертаційна робота Снітовської Ольги Йосипівни «Розвиток зарубіжної вищої освіти в українській історіографії 90-х рр. XX – першої чверті XXI століть» виконана самостійно з дотриманням академічної доброчесності. Анотація та реферат відображають основні положення дисертаційної роботи.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом авторці дисертації вдалося розв'язати окреслені завдання, однак, разом із загальними позитивними враженнями та вагомими висновками, відзначимо окремі дискусійні положення та рекомендації до роботи:

1. У підрозділі 1.1 авторкою подано надмірно широкий перелік галузей знань, що залучаються до міждисциплінарного аналізу, однак не завжди чітко простежується їх реальна функційна роль у самому тексті дослідження.

2. Дисертанткою проведено історіографічний та дефінітивний аналіз поняття «педагогічна освіта» (підрозділ 3.1.1), що засвідчує його термінологічну невизначеність. Однак, при цьому, авторкою не запропоноване власне чітке його визначення.

3. У роботі представлено значний обсяг описового матеріалу. Як Ви оцінюєте співвідношення описового та аналітичного компонентів? і чи не вважаєте за доцільне посилити аналітичну складову дослідження?

4. У підрозділі 5.1 «Питання державної політики та управління і реформування зарубіжних систем вищої освіти в об'єктиві вітчизняної компаративістики» проведено доволі цікавий масштабний історіографічний аналіз міждисциплінарного дискурсу з цієї проблеми. Однак, вважаємо, недостатньо чітко розмежовуються поняття «освітня політика», «управління вищою освітою», «освітнє врядування» та «реформування вищої освіти». Попри констатацію їхньої взаємопов'язаності, в тексті простежується часткове накладання цих категорій, що ускладнює формування цілісної аналітичної моделі дослідження. На нашу думку, бажано було б чіткіше визначити критерії розмежування цих феноменів та їх функційне співвідношення в структурі педагогічної компаративістики.

5. У підрозділі 5.1 також переконливо показано міждисциплінарний характер досліджень проблем управління та реформування вищої освіти, однак вважаємо, що недостатньо розкрито специфіку власне педагогічно-компаративістського інструментарію аналізу цих феноменів. Унаслідок цього подекуди важко відстежити, в чому саме полягає відмінність педагогічної компаративістики від політологічного, правового чи управлінського підходів до інтерпретації різних аспектів означеної проблеми.

6. У підрозділі 5.2 дисертанткою проведено ґрунтовний аналіз зарубіжного досвіду з проблеми забезпечення якості вищої освіти, при цьому недостатньо уваги приділено проблемі практичної адаптації цього досвіду до українських реалій. У роботі домінує опис і систематизація міжнародних моделей та механізмів забезпечення якості вищої освіти, тоді як їх практичне впровадження в українському освітньому просторі висвітлено дещо декларативно.

7. У підрозділі 5.3 «Шляхи й підходи творчого використання результатів дослідження в розвитку педагогічної компаративістики та вдосконаленні освітнього процесу в Україні» проаналізовано можливості адаптації зарубіжного досвіду вищої освіти, однак запропоновані дисертанткою підходи до його імплементації в українському освітньому просторі мають переважно загальнотеоретичний характер. Роботі бракує більш конкретизованих механізмів практичного впровадження окреслених моделей та рекомендацій

на рівні діяльності закладів вищої освіти України.

Висловлені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки наукової праці, а спрямовані на їх дискусійне обговорення.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту

Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній галузі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Висновки щодо відповідності дисертації чинним вимогам та можливість присудження наукового ступеня

Загалом за своєю актуальністю, ступенем новизни, постановкою та способом вирішення поставлених завдань, теоретичною та практичною значущістю, а також обґрунтованістю одержаних результатів дисертація О.Й. Снітовської на тему «Розвиток зарубіжної вищої освіти в українській історіографії 90-х рр. XX – першої чверті XXI століть» відповідає вимогам пп. 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» (Постанова Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів»), а її авторка, Снітовська Ольга Йосипівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри педагогіки
дошкільної, початкової освіти
та освітнього менеджменту
Мукачівського державного університету Октавія ФІЗЕШІ

Підпис Октавії ФІЗЕШІ засвідчую:
учений секретар
Мукачівського державного університету Оксана КОРОЛОВИЧ